

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוטס מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

שב"ק פרשת בהעלותך תשפ"ה גליון 589 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

אימתי ציווי ההדלקה נאמר דוקא לאהרן

דבר אל אהרן כו' בהעלותך את הנרות וגו' (ח ב) בגמ' יומא (כד): איתא הדלקה לאו עבודה היא וכשרה בזר, והקשו התוס' ישנים דהכא כתיב "דבר אל אהרן" משמע שהקפידה תורה שאהרן ידליק ומנין לומר שכשרה בזר.

וי"ל דאיתא בגמ' מנחות (מט:): אין מחנכין את המנורה אלא בנרות של בין הערבים, ורש"י כאן הביא מהמדרש שאהרן היה עזב על שהנשיאים זכו לחנוך את המשכן בקרבנות הנשיאים כדאיתא בסו"פ נשא והוא לא זכר אמר לו הקב"ה שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, ויש לפרש שלאחר הורע שלא זכה לחנוך את המשכן ולכן אמר לו הקב"ה שיחנוך את המנורה ולכן אמר הקב"ה למשה דבר אל אהרן כו' בהעלותך ונתכוון לצוותו שאהרן יחנוך את המנורה שהרי נחנכת בנרות של בין הערבים.

נמצא א"כ שחנוכת המנורה נעשית דוקא ע"י אהרן אך שאר הדלקות אין דין דוקא ע"י אהרן דלדורות כתיב בפר' תצוה "יערוך אותו אהרן" (כז-כא) ודרשו חז"ל שרק את ההטבה צריך לעשות אהרן אך לא את ההדלקה שכשרה בזר.

ומיושב היטב שאכן הדלקה לאו עבודה דכשרה בזר ורק בפעם הראשונה נאמר שצריך שאהרן ידליק ולכן כתיב כאן אהרן דכאן קאי על הפעם הראשונה.

ויש להוכיח כך שנאמר כאן "ויעש כן אהרן כו' כאשר צוה ה'" ואי תימא שנאמר ציווי תמידי שאהרן ידליק א"כ שכתוב "ויעש כן אהרן" פירושו שעשה אהרן כאשר צוה ה' שכל יום עד יום מותו הדליק המנורה ולא מצינו שכך היה אלא ע"כ שהציווי היה רק על ההדלקה הראשונה שחנוכת את המנורה ועל זה כתוב ויעש כן אהרן שהדליק הדלקה זו.

משך חכמה

אימתי הדלקת מנורה בכהן ואימתי בזר

ויעש כן אהרן כו' כאשר צוה ה' את משה (ח ג) בגמ' יומא (כד): מבואר דהדלקה כשרה בזר דלאו עבודה היא וכך פסק הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"ז).

והקשה התוס' ישנים בפסוק כאן כתוב "דבר אל אהרן" וכתיב "ויעש כן אהרן" משמע שהציווי נאמר דוקא לאהרן, וכן יש להקשות שבספרי יש דרשה לרבות אף בניו ואי תימא דכשרה בזר מדוע צריך פסוק לרבות בני אהרן.

ויש ליישב שבתו"כ משמע שזר מערבי צריך דוקא כהן והטעם י"ל דזר מערבי צריך להדליק מאש של מזבח זר לא יכול להתקרב למזבח לכן צריך דוקא כהן וא"כ י"ל שמה שכתוב הדלקה כשרה בזר היינו שאר נרות ומה שכתוב שצריך כהן היינו לזר מערבי.

ובביאור הענין יש לפרש, בגמ' מנחות (פח:): איתא נר שנכבה באמצע הלילה צריך לשוב ולהדליק, ויש להוכיח מכך שבהדלקת המנורה אין הדלקה עושה מצוה דא"כ אם הדליק כדין ונכבה א"צ לשוב ולהדליקו כמו שבזר חנוכה שהדלקה העושה

מצוה א"צ לחזור ולהדליקו בהכרח שהמצוה במנורת המקדש היא שתהיה דלוקה לכן כשנכבתה צריך לחזור ולהדליקה, וזוהי ניהא נמי מה שפסק הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"ז) שאם הדליקה בחוץ והכניסה כשרה דהעיקר אינו ההדלקה אלא שתהיה דלוקה. ואיתא בגמ' פסחים (נט) שהדלקת המנורה היתה ביום קודם הלילה והרי לדידן נתבאר שעיקר המצוה הוא שתהיה המנורה דלוקה בלילה נמצא שבעת ההדלקה כלל אין קיום מצוה כי ביום עדיין אין דין שתהיה דלוקה ומעשה ההדלקה כשלעצמו אי"ז מצוה ולפי"ז אתי שפיר שהדלקה כשרה בזר וכשרה בחוץ כי ההדלקה עצמה אינה מצוה וכן מה שהמנורה דלוקה מיד בעת ההדלקה אי"ז מצוה דמדליק ביום והמצוה שתהיה דלוקה מתחילה רק בלילה, ולפי"ז כשנכבתה באמצע הלילה שצריך לחזור ולהדליקה צריך שכהן ידליקה שכעת בעת ההדלקה כבר איכא חיוב שתהיה דולקת.

והנה ההדלקה הראשונה של המנורה בודאי היתה ביום שהרי בהדלקה הראשונה נחנכה המנורה והיה זה בחנוכת בנין המקדש שהיה ביום וכן מצינו שחינוך הכהנים צריך להיות דוקא ביום כדפסק הרמב"ם (פ"ד מכלי המקדש ה"טו) וא"כ ה"ה חינוך המנורה, ובגמ' מנחות (מט: ג) איתא דלחינוך המנורה צריך דוקא כהן וא"כ הדלקה ראשונה צריכה להיות ביום וצריכה כהן, ולפמשנ"ת הכי פירושו שהדלקה שמידי בהדלקה מתחילה המצוה צריכה כהן וממילא הדלקה ראשונה משחנכת את המנורה צריכה להיות ביום כי מיד בהדלקתה מתחילה המצוה א"כ שפיר צריך לה כהן.

וכן נר מערבי דעת הרמב"ם שצריך להדליקו ביום ובלילה וא"כ אצלו כשמדליקו אף ביום יש מצוה ושפיר צריך לו כהן.

(א-ה) תמצית דבריו, כשיש מצוה מיד בהדלקה צריך כהן וזה שייך בג' אופנים א. בחנוכת המנורה ב. בזר מערבי ג. כשנכבתה בלילה אך כשהדלקה אין מצוה וזה בשאר נרות לבד הדלקה שחנוכת שמדליקין ביום והמצוה מתחילה בלילה אין דין כהן ותירוץ זה הוא רק אחר ואמרי' שאין מצוה בהדלקה אלא שיהיה דולק דאם יש מצוה בהדלקה הרי שתמיד צריך כהן.

וזוהי מיושב דקרא יידן שמצריך כהן קאי או על הדלקה ראשונה או על נר מערבי או על נר שנכבה.

צפנת פענח עה"ת

הטעם שנאמר ב' פעמים שעשו ללויים כאשר צוה ה'

ויעש משה ואהרן וכל עדת בני' ללויים כל אשר צוה ה' ללויים כן עשו להם בני' כו' ואחרי כן באו הלויים לעבוד את עבודתם באהל מועד לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה ה' את משה על הלויים כן עשו להם (ח כ-כב) יש להקשות מדוע נכפל ענין זה שכאשר צוה ה' כן עשו ללויים ב' פעמים.

באבן עזרא פירש שמה שכתוב בפעם השניה כן עשו להם קאי אתמיד שעשו כך לדורות, ומזור הוא מאוד שהרי ענין ההנפה והתגלחות אינו נוהג לדורות, ויתכן לקיים דבריו, שבגמ' בכורות (ד:): נחלקו ר' יוחנן ור' לקיש בכמה מקומות התקדשו בכורות דעת ר"ל שהתקדשו בג' מקומות במצרים במדבר ובא"י וכל פעם

פסקה קדושתו, כל' מי שהיה בכור בא"י כשנכנסו לארץ התקדש והיה צריך להפקיע קדושתו ע"י לוי וא"כ פעמים היו צריכים לעשות זאת פעם אחת על הבכורות שבמדבר ופעם אחת על הבכורות שבא"י וזו כוונתו כן עשו להם תמיד ר"ל לא רק במדבר אלא גם בכניסה לא"י ואה"נ אין זה נוהג לדורות.

אך יש לפרש הכפילות באופן אחר, כתוב בחז"ל שאהרן הניף כ"ב אלף הלויים ביום אחד, והנה בקדושת הלויים התקדשו הלויים מבני חודש וא"כ שאהרן הניף את כולם הניף אף התינוקות שמבני חודש עד בני י"ג ולא רק את הלויים הגדולים שהיו בני דעת.

ובזה יש לפרש כפילות הפסוקים שהפסוק הראשון נאמר על הנפת הגדולים שהיו בני דעת ונכנסו לעבוד את עבודת הלויים ולהם עשו את התנופה מדעתם ורצונם ואצלם נאמר "ויעש כו' ככל אשר צוה ה' ללויים כן עשו להם" דייקא "ללויים" ר"ל שהקב"ה ציוה את ציווי העבודה ללויים עצמם ומשה ואהרן ובני עשו להם כציווי ה', ואח"כ קאי על הקטנים שאצלם לא שייך לומר שה' צוה להם דהם אינם בני מצוה אלא שהקב"ה צוה את משה ואהרן וישראל לעשות להם ולכן אצלם כתוב "כאשר צוה ה' את משה על הלויים כן עשו להם" דייקא "על הלויים" ר"ל שהציווי היה למשה ואהרן וישראל לעשות על הלויים.

באופן נוסף יש לפרש שבגמ' סנהדרין (ק). איתא שאף למשה עצמו עשו הכהנים כסדר הזה שהניפהו וגילח שעריו מפני שמשה היה משורר, וא"כ יש לפרש שפסוק אחד קאי על כל הלויים ופסוק אחד קאי על משה, בפסוק הראשון כתוב "ויעש משה ואהרן כו' ככל אשר צוה ה' ללויים" ובפסוק זה א"א לומר שנכלל משה שאף לו עשו זאת שהרי כתוב "ויעש משה" משמע שמשה היה חלק מהעושים ללויים וא"א ללמוד מזה שעשו זאת אף לו עצמו, אבל בפסוק השני נאמר "לפני אהרן ולפני בניו כאשר צוה ה' את משה על הלויים כן עשו להם" וכאן לא נזכר משה בעשיה ונזכר רק שאהרן ובניו עשו ללויים כאשר צוה ה' את משה ונכלל בזה שעשו אהרן ובניו אף למשה שהיה נמי לוי ועשו לו כפי שאשר צוה ה' את משה לעשות ללויים.

משך חכמה

ב' מיעוטים שיש בנבואת משה

ויאמרו הרק אף במשה דיבר ה' הלא גם בנו דיבר וגו' (יב ב) מבואר בחז"ל שכל אכין ורקין באים למעט וא"כ כאן שאמרו אהרן ומרים אך ורק באו למעט ב' מיעוטים, וצ"ב מה הם המיעוטים.

ויש לפרש שבנבואת משה רבינו יש ב' חסרונות שלא מצינו בנבואת אהרן ומרים והם א. אצל משה מצינו שנתבאה רק בהיותו בן שמונים כדכתיב בחומש שמות "ומשה בן שמונים שנה כו' בדברו את פרעה" ואילו אהרן ומרים התנבאו בהיותם בני ג' וה' כדאיתא בחז"ל שהתנבאו עוד קודם לידת משה, ב. ביום שמשה התנבא אף נצטרע כדכתיב בחומש שמות "והנה ידו מצורעת" מה שלא מצינו אצל אהרן ומרים, הרי ב' חסרונות בנבואת משה מנבואת אהרן ומרים.

ובזה יש לפרש שאהרן ומרים דיבור ביניהם כיצד משה פירש מאשתו בעבור שהוא נביא וכי רק עמו דיבר ה' הרי אף עמנו דיבר ה' ואדרבא בנבואתו יש ב' מיעוטים בנבואתו כנ"ל ולכן נאמרו ב' מיעוטים בפסוק "אך" ורק".

אוה"ח הקדוש

הקב"ה נגלה לאהרן ומרים בטומאתן משא"כ למשה

ויאמר שמעו נא דברי (יב ו) יש להבין מדוע הקדים להן הקב"ה שישמעו דבריו הלא אף אם מיד היה אומר דבריו היו שומעים לו.

ויש לפרש שברש"י בפסוק ד' איתא שאהרן ומרים היו טמאים טומאת קרי באותה העת ובדוקא דיבר עמהם ה' להראות להם שיפה עשה משה שפירש מאשתו שכך בכל עת ועת הוא מוכן לנבואת הקב"ה.

והנה גבי אכילת תרומה כתוב בתורה שכהן שראה קרי וטבל אינו נטהר מיד לאכול בתרומה אלא צריך הערב שמש, ונבואה בוודאי לא גרועה מאכילת תרומה וא"כ נביא שראה קרי וטבל עדיין אין הקב"ה מדבר עמו עד שיעריב שמשו.

ואילו כאן סמוך לטבילתם דיבר עמהם הקב"ה ולא המתין להערב שמש והטעם שעשה זאת היה מגודל אהבתו למשה שמיד רצה להצדיק את משה ולא רצה להמתין עד למחרת וא"כ התגלה אליהם קודם הערב שמש.

וזה ביאור הפסוק "ויאמר שמעו נא דברי" ר"ל תשמעו כעת דברי אפי' שעדיין לא העריב שמש דהוראת שעה היא להשמיע הדברים לפניכם כעת.

(א.ה.) עוד טעם י"ל מדוע לא המתין הקב"ה עד למחרת מלבד הטעם של גודל אהבתו למשה, שפרש"י שרצה להראות להם שמשה צודק בפרישתו והראה להם זאת ע"י שנתגלה אליהם בפתע פתאום שמשה מוכן בטרהר והם לא וא"כ דוקא הוצרך להתגלות להם כשהם טמאים אך לא רצה להתגלות כשהם טמאים לגמרי לכן התגלה להם אחר שטבלו קודם הערב שמש).

אוה"ח הקדוש

האם משה הקפיד על אהרן ומרים

ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת וגו' (יב יא) מדברי אהרן שביקש ממשה שיסלח להם משמע שמשה הקפיד על שדיברו עליו ובעבור הקפדתו נענשו ולכן מבקשו שימחל להם, ואהרן חשב כך מפני שהבין שלמשה יש דין של חכם ואיתא בקידושין (לב): חכם שמחל על כבודו כבודו מחול ולכן אמר למשה שימחל על כבודו וימצא שלא חטאו.

אך האמת אינה כך כי באמת משה לא הקפיד ולזה נסמך הפסוק "והאיש משה עניו" לומר שהיה כ"כ עניו עד שלא הקפיד על כך וסיבת העונש אינה בגלל הקפדתו אלא מב' טעמים אחרים, א. למשה היה דין מלך שכתוב בו ויהי בישורון מלך ובגמ' (שם) מבואר שמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ועל כן אע"פ שמשה לא הקפיד עליהם אין כבודו מחול, וזה גופא מה שאמר להם הקב"ה "ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה" ר"ל אני מלך ומשה עבדי ועבד מלך כמלך כדאיתא בשבועות (מז): והובא ברש"י ריש פ' דברים (א-ז).

ב. הסיבה השניה שנענשו כיון שאמרו שמשה לא נהג כדין ומדבריהם יוצא שכיבכול הקב"ה הסכים עמו למרות שנהג שלא כדין וא"כ דיברו על הקב"ה.

אוה"ח הקדוש

טעם שצעק משה בתפילתו על מרים

ויצעק משה אל ה' לאמר א-ל נא רפא נא לה (יב יג) וקשה מדוע התפלל בצעקה הרי איתא בחז"ל דהמתפלל בצעקה הרי הוא מקטני אמנה שמראה כביכול שאם יתפלל בשקט ה' לא ישמע תפילתו.

עוד יש להקשות מהי מילת "לאמר" דיתירה היא והול"ל ויצעק משה אל ה' א-ל נא רפא נא לה.

וי"ל דאיתא בגמ' מו"ק (ה.) עה"פ וטמא טמא יקרא שצריך להודיע צערו לרבים כדי שיבקשו עליו רחמים ולפי"ז תתיישב קושיא בחברתה, משה לא צעק כדי שישמע הקב"ה דאינו מקטני אמנה אלא היתה צעקתו מכוונת כדי "לאמר" לישראל שצטרעה אחותו והרי שמודיע צערו לרבים שיבקשו עליה רחמים.

מרגינתא טבא